

6. Парламентська інформація людською мовою: як зробити законодавчий процес зрозумілим для громадян

Відкритість парламенту є однією з фундаментальних ознак демократичного врядування. Вона забезпечує підзвітність представницького органу влади, створює умови для громадського контролю та сприяє участі громадян у формуванні державної політики. Протягом останніх років Верховна Рада України суттєво розширила доступ до парламентської інформації через офіційний вебпортал, відкриті дані, онлайн-трансляції пленарних засідань та електронні сервіси.

Сьогодні громадяни можуть ознайомитися з текстами законопроектів, пояснювальними записками, висновками парламентських комітетів, результатами голосувань, стенограмами засідань та іншими документами, що супроводжують законодавчий процес. Формально парламентська інформація є відкритою та доступною для всіх зацікавлених осіб.

Однак сучасний розвиток відкритого парламенту ставить нове питання: чи достатньо самого доступу до інформації для забезпечення реальної участі громадян у демократичних процесах? Практика свідчить, що відкритість не завжди означає зрозумілість. Якщо зміст парламентських документів можуть повноцінно зрозуміти лише юристи, державні службовці або парламентські експерти, громадська участь залишається обмеженою.

Саме тому одним із ключових викликів сучасної парламентської відкритості стає перехід від моделі «відкритих документів» до моделі «зрозумілої інформації», орієнтованої на потреби громадян.

Сучасна система парламентської відкритості в Україні загалом відповідає міжнародним стандартам прозорості. Кожен законопроект має окрему електронну картку, де містяться всі основні документи законодавчого процесу: текст законопроекту, пояснювальна записка, висновки комітетів, порівняльні таблиці, результати голосувань та інформація про проходження документа.

З точки зору відкритості це створює належні умови для доступу громадян до інформації. Водночас практичне використання цих ресурсів демонструє наявність іншої проблеми. Значна частина документів створюється для професійної аудиторії та містить складну юридичну термінологію, численні посилання на інші нормативно-правові акти та спеціальні процедури, які не завжди зрозумілі широкому колу громадян.

Таким чином, проблема сучасної парламентської відкритості полягає не стільки у відсутності інформації, скільки у складності її практичного використання. Для більшості громадян ключовим стає не питання доступу до документів, а

можливість швидко зрозуміти їх зміст, значення та потенційний вплив на повсякденне життя.

Таблиця 1. Відкритість та зрозумілість парламентської інформації

Елемент парламентської інформації	Рівень відкритості	Рівень зрозумілості для громадян
Текст законопроекту	Високий	Низький
Пояснювальна записка	Високий	Середній
Порівняльна таблиця	Високий	Низький
Висновки комітетів	Високий	Середній
Результати голосувань	Високий	Високий
Інформація про проходження законопроекту	Високий	Середній

Дані таблиці демонструють, що між формальною доступністю парламентських матеріалів та їх фактичною зрозумілістю існує суттєвий розрив. Найскладнішими для сприйняття залишаються саме ті документи, які містять найбільше інформації про зміст законодавчих змін.

Основні бар'єри для розуміння парламентської інформації

Найбільш очевидною проблемою залишається складність юридичної мови. Законопроекти створюються відповідно до вимог законодавчої техніки, що забезпечує юридичну точність, але водночас ускладнює сприйняття документів непрофесійною аудиторією.

Не менш важливим бар'єром є значний обсяг парламентських матеріалів. Для розуміння навіть відносно невеликої законодавчої ініціативи громадянину часто необхідно ознайомитися не лише з текстом законопроекту, а й з пояснювальною запискою, висновками комітетів, порівняльними таблицями та іншими документами.

Окрему складність становить відстеження змін між різними редакціями законопроекту. Підготовка документа до другого читання супроводжується великою кількістю поправок, частина яких враховується, а частина відхиляється. Для громадян без спеціальної підготовки встановити, як саме змінився зміст законопроекту після парламентського розгляду, часто буває складно.

Водночас складність сприйняття парламентської інформації пов'язана не лише зі змістом документів, а й із самим законодавчим процесом. Для громадян важливо не лише зрозуміти, про що йдеться у законопроекті, але й визначити, на якій стадії розгляду він перебуває та які подальші кроки очікуються.

Чи легко громадянам відстежувати проходження законопроектів?

Офіційний вебпортал Верховної Ради України надає можливість відстежувати всі основні етапи проходження законопроекту. Водночас сама процедура залишається складною для розуміння значної частини громадян.

Такі поняття, як «включення до порядку денного», «прийняття за основу», «підготовка до другого читання» або «прийняття в цілому», мають чітке юридичне значення, однак не завжди є зрозумілими для непрофесійної аудиторії.

Таблиця 2. Як громадяни сприймають стадії проходження законопроекту

Стадія законодавчого процесу	Що означає для парламенту	Рівень зрозумілості
Реєстрація законопроекту	Початок процедури	Високий
Включення до порядку денного	Допуск до розгляду	Середній
Перше читання	Схвалення концепції	Низький
Друге читання	Розгляд поправок	Низький
Прийняття в цілому	Остаточне схвалення	Середній
Підписання та набрання чинності	Завершення процедури	Високий

Найбільший інформаційний розрив виникає саме між першим і другим читанням, коли відбувається активне доопрацювання законопроекту та формування його остаточної редакції.

Показовим прикладом є законопроект №10337 «Про лобювання». Незважаючи на відкритість усіх документів парламентського розгляду, пересічним громадянам було непросто швидко зрозуміти відмінності між лобюванням, адвокацією та діяльністю громадських організацій. Для цього необхідно було аналізувати кілька документів та спеціальні юридичні визначення.

Схожа ситуація спостерігалася під час розгляду законопроекту №11416-д щодо змін до податкового законодавства в умовах воєнного стану. Попри наявність усіх матеріалів на парламентському порталі, громадянам та представникам бізнесу було складно оперативно оцінити практичні наслідки запропонованих змін та визначити, кого саме вони стосуватимуться.

Ці приклади демонструють, що відкритість документів сама по собі ще не гарантує їх зрозумілості.

Citizen-Friendly Summaries: міжнародний досвід

Виявлені проблеми не є унікальними для України. Більшість демократичних парламентів у різний час стикалися з необхідністю зробити законодавчий процес більш зрозумілим для громадян.

У Великій Британії до законопроектів додаються Explanatory Notes — спеціальні документи, які пояснюють зміст та мету законодавчих змін простою мовою.

Парламент Канади готує Legislative Summaries — короткі аналітичні огляди законодавчих ініціатив із поясненням їх сутності та можливих наслідків.

Європейський парламент активно використовує інфографіку, інтерактивні сервіси та візуалізацію законодавчих процедур.

Таблиця 3. Міжнародні практики підвищення зрозумілості парламентської інформації

Країна	Інструмент	Основна мета
Велика Британія	Explanatory Notes	Пояснення законопроектів простою мовою
Канада	Legislative Summaries	Короткий виклад змісту законопроекту
Європейський парламент	Інфографіка та цифрові сервіси	Візуалізація законодавчого процесу
Нова Зеландія	Plain Language Policy	Спрощення офіційної комунікації

Спільною рисою цих практик є орієнтація не лише на відкритість інформації, але й на її зрозумілість для широкої аудиторії.

Особливого значення проблема зрозумілості парламентської інформації набуває у контексті молодіжної участі.

Сучасна молодь переважно споживає інформацію через соціальні мережі, цифрові платформи та короткі візуальні формати. Водночас парламентська інформація традиційно подається у вигляді великих текстових документів та складних юридичних матеріалів.

У результаті між молоддю та парламентом може виникати інформаційний розрив навіть за умови формальної відкритості всієї необхідної інформації.

Значення зрозумілої парламентської комунікації особливо зростає в умовах післявоєнного відновлення України, коли залучення молодих громадян до суспільно-політичних процесів стає одним із важливих чинників розвитку демократичних інститутів.

Проведений аналіз свідчить, що Україна досягла суттєвого прогресу у забезпеченні відкритості парламентської діяльності. Верховна Рада України забезпечує доступ до значного обсягу інформації про законодавчий процес, включаючи тексти законопроектів, висновки комітетів, результати голосувань та інші парламентські документи.

Водночас сучасний етап розвитку парламентської відкритості потребує переходу від моделі відкритих документів до моделі зрозумілої інформації. Основною проблемою сьогодні є не відсутність доступу до даних, а складність їх сприйняття громадянами.

Отже, сучасна парламентська відкритість уже не може оцінюватися виключно через кількість оприлюднених документів або обсяг доступних даних. Не менш важливим критерієм стає здатність громадян швидко знаходити, розуміти та використовувати парламентську інформацію. У цьому контексті зрозумілість виступає логічним продовженням відкритості та необхідною умовою реальної участі громадян у демократичному врядуванні.